

Plan B za Slovenijo, mreža nevladnih organizacij za trajnostni razvoj
Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj (koordinatorica mreže)
Trubarjeva cesta 50
1000 Ljubljana

Ministrstvo za infrastrukturo
Langusova ulica 4
1000 Ljubljana

Ljubljana, 20.1.2023

Zadeva: **Dodatni predlogi glede prenove NEPN**

Spoštovani,

po sestanku ministrstva z nevladnimi organizacijami glede prenove NEPN dne 15.12.2022 vam dodatno posredujemo še nekaj **predlogov horizontalne narave**, ki dopolnjujejo predloge, ki smo jih podali v okviru vprašalnika predhodnega posvetovanja in na samem srečanju. NEPN je ne samo dokument konkretnih načrtov, temveč je tudi trenutno ključni politično usmerjevalni dokument glede blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje. Ta vloga sicer pripada dolgoročni podnebni strategiji, ki pa bo zaradi zaostitve EU podnebnih politik ob prenovi NEPN dejansko zastarela in ne bo odgovarjala na aktualne potrebe pospešenega ukrepanja. **Zato bi vas radi opozorili na naslednje vidike, ki bi morali biti po našem mnenju vključeni v prenovljeni NEPN:**

1. **V procesu posodobitve strokovnih podlag naj se opravi tudi modeliranje za scenarij zadostnosti (ang. sufficiency)**, ki kot razmeroma sodoben koncept v zadnjem času postaja vse bolj pripoznan in se mestoma omenja tudi v uradnih mednarodnih podnebnih dokumentih. Koncept zadostnosti zagovarja preobrazbo družbe in njenih potreb v smeri, ki terja manj materialno (energija, surovine, tla) intenzivnih storitev za doseganje blaginje. V primerjavi z energetske učinkovitostjo, ki se v večji meri zanaša na tehnološke rešitve in s tem povezana tveganja, se zadostnost osredotoča na porabo energije, dobrin in storitev pri končnih porabnikih ter preučuje, kako te potrebe zmanjšati na najmanjšo raven, ki zagotavlja blaginjo, in hkrati družbo ohranja znotraj parametrov planetarnih omejitev. Zato predlagamo, da modeliranje zajema tudi scenarij zadostnosti, kjer bi se ovrednotilo minimalne družbene potrebe po storitvah in dobrinah za zagotavljanje blaginje (in odpravljanje naraščajoče družbene neenakosti) ter ocenilo, kako to zmanjšanje vpliva na porabo energije in surovin v verigah, ki zagotavljajo oskrbo v vseh relevantnih sektorjih (energetika, promet, industrija, kmetijstvo, široka raba, odpadki).

2. **Ciljno usmerjanje (javnih in zasebnih) financ v podporo prehodu v nizkoogljično družbo:** Zelena proračunska reforma in znotraj nje prilagoditev davčnih bremen je del koalicijske pogodbe aktualne vlade, dodatno Evropska komisija v priporočilih Slovenije predlaga reformo davčnih bremen s »s premikom v smeri bolj zelenih (...) davkov« in krepitev »javnih **naložb za zeleni in digitalni prehod ter energetska varnost**«. Na podlagi tega predlagamo, da NEPN postavi jasen okvir usmerjanja finančnih sredstev države in zasebnih vlagateljev v podporo prehodu v nizkoogljično družbo. Okvir naj zajema tako načrt za odpravo okolju škodljivih subvencij, s poudarkom na subvencijah fosilnim virom energije, kot terja Uredba o upravljanju energetske unije in podnebni ukrepi, kot tudi predlog usmerjanja javne in zasebne porabe v podnebne naložbe. Pri slednjem naj upošteva dohodkovni položaj gospodinjstev kot kriterij za podeljevanje spodbud in le te usmeri v gospodinjstva pod pragom tveganja revščine, ki so izpostavljena tveganju energetske in mobilnostne revščine, saj ta gospodinjstva nimajo potrebnih sredstev za izvedbo naložb, hkrati pa so najbolj izpostavljena nihanjem cen energije. Na področju gospodarstva in industrije bo bistveno usmerjanje spodbud izključno v zelene tehnologije in dejavnosti, ki so strateškega pomena za zeleni prehod, kar bo terjalo reformo sistema dodeljevanja spodbud na pristojnem ministrstvu, ki jo naj opredeli NEPN. Ozelenitev gospodarstva je pomembna tako z vidika konkurenčnosti gospodarstva (ohranitev ali krepitev položaja podjetij na trgu, nižji stroški za energente in surovine) kot tudi učinkovite rabe javnih sredstev, kjer pristojno ministrstvo za finance napoveduje končanje politike helikopterskega dodeljevanja spodbud. Usmeritev spodbud za gospodarstvo izključno v zelene tehnologije in sektorje je skladna tudi [z nedavno napovedjo Evropske komisije](#) o oblikovanju t.i. Green deal industrial action plan-a.
3. **Načrt za okrepitev izvajanja podnebnih politik:** Kot opozarja poročilo o izvajanju NEPN je Slovenija manj uspešna pri izvajanju dodatnih ukrepov sprejetih z NEPN-om. Ob predvideni zaostritvi podnebno energetskih politik (Pripravljeni na 55, REPowerEU), bo za doseganje novih zaostrenih ciljev potrebno bistveno okrepiti izvajanje predlaganih ukrepov. Zato predlagamo, da se ob sprejetju posodobljenega NEPN-a sočasno sprejme tudi načrt pospešenega zmanjševanja implementacijskega deficita in potrebnih pravno zavezujočih pravnih podlag za doseganje učinkovitega izvajanja ukrepov NEPN in ukrepanja ob njihovem neizvajanju.
4. **NEPN bi moral predlagati učinkovite ukrepe za (podnebno) poenotenje nacionalnih strateških dokumentov** (ang. climate mainstreaming): ker v državi nimamo enotnega (spletnega) mesta, kjer bi bil predstavljen pregled vseh strateških dokumentov države, se v praksi dogaja, da se ti pri pripravljanju sektorskih politik spregledajo in posledično ne upoštevajo. Ker gre tako za strateške dokumente, ki imajo podlago v zakonih, pa tudi druge dokumente, ki jih resorji sprejmejo zaradi usmerjanja politike sektorja, je teh veliko. Eden izmed predlaganih sistemskih ukrepov NEPN bi tako moral biti tudi, da se vzpostavi seznam vseh strateških dokumentov in njihova postopna novelacija zaradi poravnavanja z zahtevami zelenega prehoda in aktualne podnebne politike.
5. **NEPN mora več pozornosti posvetiti prilagajanju podnebnim spremembam:** za prilagajanje je EU sprejela strategijo prilagajanja, katere nujnost pospešenega uresničevanja narekujejo ugotovitve zadnjega IPCC poročila, sicer pa je prepuščeno nacionalni ravni. V Sloveniji s temi ukrepi močno zaostajamo, poleg strateškega okvira prilagajanja iz 2016, le ministrstvo za kmetijstvo nekoliko več (vendar ne dovolj) razmišlja o ukrepanju. Kljub temu, da je že marca 2020 tako določil Nacionalni

program varstva okolja (točka 7.7.), kakor leto kasneje sprejeta Dolgoročna podnebna strategija, občine in sektorji doslej niso pripravili ocen ranljivosti in strategij prilagajanja, roki za to pa so že potekli. Zaradi neprilagajanja ter obravnavanja nastalih škod zgolj s finančnimi kompenzacijami, povzročča tudi finančno »izgubo«, saj bi del teh financ lahko usmerjali v ukrepe prilagajanja in bi bile ob večji odpornosti škode manjše. S tem gre tudi za izvajanje 5. člena Evropskih podnebnih pravil (Podnebni zakon EU).

6. **NEPN mora z ukrepi ustrezno naslavlja tudi doseganje ciljev Biodiverzitetne strategije EU do 2030** (podnebna in biodiverzitetna kriza sta glavni globalni krizi, ki ogrožata človeštvo). Ne gre samo za to, da je krepitev biodiverzitet/narave poleg zmanjševanja emisij TGP ključna za večanje odpornosti na podnebne spremembe (blaženje in prilagajanje), temveč morajo ti pomembni podnebni ukrepi hkrati v največji možni meri prispevati k zmanjševanju biodiverzitetne krize (gre tudi za izvajanje poglavja 3.6. iz Dolgoročne podnebne strategije). Nasploh pa je imperativ prenove NEPN uporaba temeljnega principa ne povzročanja škode (ang. no significant harm), kot narekujejo tudi Smernice EK za pripravo NEPN.
7. **NEPN bi moral z ukrepi nasloviti tudi deficit podnebnega upravljanja**, kot ga naslavlja dolgoročna podnebna strategija (9. poglavje). Predlogi za izboljšano podnebno upravljanje so bili oblikovani v strokovni razpravi na treh posvetih v okviru Podnebnega ogledala.¹ Razvidne morajo biti jasne zadolžitve posameznih ministrstev oz. javnih institucij, poskrbeti pa je potrebno tudi za to, da se bodo ti teh dolžnosti zavedali.
8. **NEPN mora z ukrepi nasloviti tudi potencial zelenega in digitalnega prehoda**, kot dveh ključnih politik EU in RS. Upoštevati je treba potencial vzporednega digitalnega prehoda za podporo podnebnih ukrepov in hkrati podnebno »obarvati« tudi digitalni prehod. O koriščenju sinergij obeh ključnih politik govori Sporočilo EK Tesno povezovanje zelenega in digitalnega prehoda v novih geopolitičnih razmerah (str. 12).² Trenutno je v javni razpravi tudi Digitalna strategija Slovenije.³

Posebej pa bi opozorili še na dve specifični področji:

- **Podnebno ukrepanje v kmetijstvu** je po našem mnenju v poročilu o izvajanju NEPN preveč optimistično – pravilno ugotavlja, da se dodatni ukrepi NEPN v kmetijstvu niso izvajali, vendar pa, da je sedaj vse urejeno v novem Strateškem načrtu izvajanja SKP do 2027. To ne drži. V novem strateškem načrtu podnebne zahteve niso ustrezno naslovljene – so premalo ambiciozne in ne podpirajo dodatnih ukrepov iz NEPN (večina predlogov na str. 74 NEPN ni vključena v načrt). Nadalje, strateški načrt se je oziral na veljavni NEPN in aktualno politiko EU, ki bo vsak čas prenovljena in zaostrena. **Zato bi bilo potrebno v NEPN najmanj cilj za kmetijstvo povečati, bolj odločno zahtevati prestrukturiranje živinoreje, povečanje površin za pridelavo rastlinske hrane za ljudi ne za krmo in zagotoviti večjo podporo ekološkemu kmetovanju. Strateški načrt izvajanja SKP naj se po prenovi NEPN v tej smeri posodobi.**

¹ <https://podnebnapot2050.si/gradivo-treh-posvetov-kako-do-dobrega-podnebnega-upravljanja-in-podnebnega-zakona/>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022DC0289&from=EN>

³ <https://www.gov.si/novice/2023-01-10-osnutek-strategije-digitalna-slovenija-2030/>

- **Glede HE se je treba zavedati, da je potrebno dosledno izvajanje sedmega odstavka 4. člena Okvirne vodne direktive (2000/60/ES), ki je prenesen v 56. člen Zakona o vodah (ZV-1) – za presojo tega pa bi morali upoštevati merila za določanje objektov trajnostnega razvoja kot izjem, ki dopuščajo poslabšanje stanja vodnega telesa, ki bi jih po šestem odstavku člena morala določiti vlada z Uredbo, ki pa je vse doslej ni sprejela (bi pa morala do 2004). Zato ni možno presojati ali je za vsak objekt trajnostnega razvoja dopustna izjema po direktivi, po kateri se mora za dopustnost izjeme tudi to, da se »koristnih ciljev, katerim so namenjena preoblikovanja ali sprememba vodnega telesa, zaradi razlogov, povezanih s tehnično izvedljivostjo ali nesorazmernimi stroki ne da doseči na druge načine, ki so mnogo boljše okoljska možnost.«**

Pripravila:

Andrej Gnezda, vodja Delovne skupine za zeleni razvojni preboj

Barbara Kvac, vodja delovne skupine za podnebno politiko

Koordinatorica mreže:

Nisa Dedić Sočan